

La llengua salvada

Ara fa cent anys del naixement d'Elias Canetti. L'autor tria un record amb una gran càrrega simbòlica per començar la trilogia de les seues memòries, en les quals destaquen dues grans obsessions: la lluita contra la mort i la confiança en la paraula.

El meu primer record està amarat de vermell. Surto per una porta al braç d'una noia, el terra davant meu és vermell i a mà esquerra hi ha una escala que baixa, que també és vermella. Davant nostre, a la mateixa altura, s'obre una porta i surt un home somrient que avança, amistós, cap a mi. Se m'apropa ben a la vora, s'atura i em diu: 'Ensenya la llengua!' Jo la trec, ell es fica la mà a la butxaca, en treu una navalla, l'obre i, després d'acostar-me la fulla molt arran de la llengua, diu: 'Ara li tallarem la llengua.' Jo no goso apartar-la, ell s'acosta cada vegada més, és a punt de tocar-me-la amb la fulla. A l'últim moment retira el ganivet, diu: 'Avui encara no, demà.' Plega la navalla i se la torna a posar a la butxaca"

Els seus avantpassats, jueus sefardites, recorregueren gran part de l'Europa del segle XV quan foren expulsats de Canete (Conca) l'any 1492. A Venècia canviaren el cognom Canete per l'italianitzat Canetti. Van viure a Turquia i, finalment, es van establir a Rustschuk (actual Ruse), una colorista ciutat búlgara on es podien escoltar set o vuit idiomes.

En el moment en què la família es trasllada a Manchester per negocis familiars, el xiquet parlava l'espanyol del segle XV, farcit de paraules turques, i el búlgar que li ensenyaren les minyones. Aprengué l'anglès a l'escola i el pare l'inicià en la lectura, *Les mil i una nits*, *Contes de Grimm*, *Robinson Crusoe*, *Contes de Shakespeare*, *Don Quijote*... Tot el que vivia en aquell temps ho relacionava amb els llibres que llegia. La

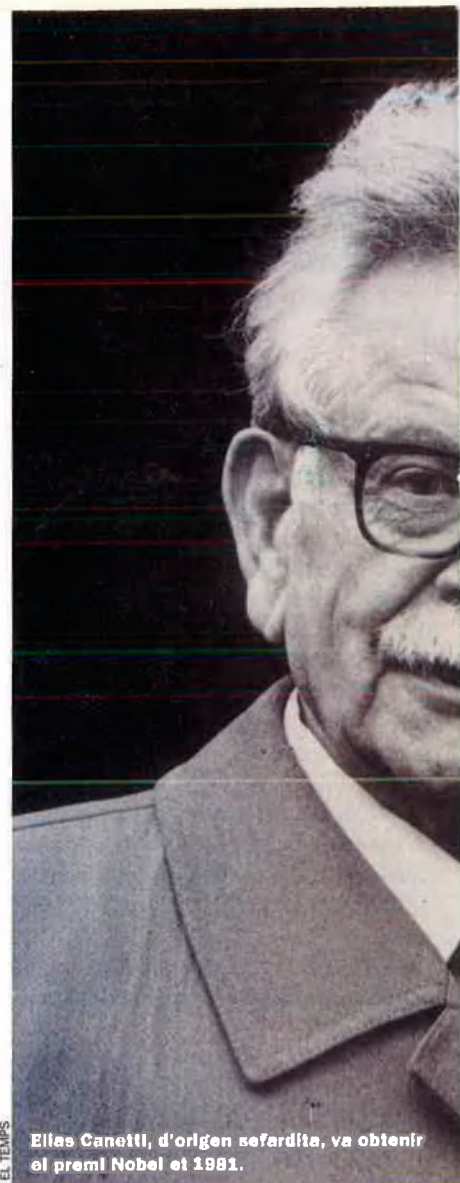
mort sobtada del seu pare va fer que Canetti, de només set anys, sentira una aversió profunda cap a la mort i cap a totes les persones que la produïren.

La prohibició de matar i la lluita contra la mort.

De ben petit, quan encara vivien a Rustschuk, havia sentit una desmesurada fascinació per les lletres. Aquest deler insadollable augmentava cada vegada que el pare despleguava les planes del *Neue Freie Presse* i revifava quan la seua cosina Laurica, quatre anys més gran, en tornar de classe, li mostrava els quaderns de l'escola, que mai no li deixava tocar. "Deixa'm veure l'escriptura", li suplicava cobejós. "Ets massa petit!" "Encara no pots llegir!", li responia provocadorament i fugissera. I així tots els dies fins que un jorn, desesperat per la frustració, agafà una destrall del pati, i amb el cant de mort en sefardita als llavis *¡Agora vo matar a Laurica!*, perseguia l'esglaiada cosina, que xisclava tan fort com si ja li hagués descarregat una destrallada.

Per a l'espantada família semblava insòlit que un xiquet de cinc anys hagués pogut agafar la destrall i més incomprendible encara que volgués matar la cosina. D'aquí va nàixer la prohibició fonamental de la seua vida: la prohibició de matar. De gran compregué que no pot haver perdó per a un assassí, "perquè el mort ja no tenia mai més ocasió de perdonar-lo".

Aquesta interdicció, assumida i arrelada des que tenia cinc anys, i la mort del pare, que ell relacionava amb la guerra del Balcans, va fer que rebutgés tot tipus de violència i de conflagracions.

EL TEMPS

Elias Canetti, d'origen sefardita, va obtenir el premi Nobel el 1981.

Considerava les guerres un homicidi i pensava que els països que les provocaven i els polítics que les volien havien de rebre una lliçó. Així doncs, la paraula "matar" execrable i esborronadora per si mateixa, durant la Primera Guerra Mundial, s'havia carregat de la repulsió més abominable, inveterada i profunda. I el pitjor encara estava per arribar.

L'idioma màgic. La confiança en la paraula.

Els pares amb els fills, els parents i els amics parlaven l'espanyol familiar, però reservaven l'alemany, l'idioma dels seus feliços anys d'escola a Viena, per a ells sols. No deixaven entendre res als nens. Entre els desigs vehements d'aquest període d'aprenentatge inicial, comprendre l'idioma secret dels pares es va convertir en el més intens i obsessiu d'Elias.

Mort el pare, Matilde, que així s'anomenava la viuda, decideix traslladar-se a Viena. Passen l'estiu a Lausana, i allí, prop del llac de Ginebra, ella mateixa li

ensenya, en només tres mesos, l'alemany, l'idioma d'amor del pares, l'idioma màgic i secret que, a partir d'ara, compartirà, com moltes altres coses, amb ella. La seua sensibilitat ètica i estètica va nàixer d'aquesta fructífera relació. Ella vigilava la puresa de l'idioma dels tres fills i li aconsellava noves lectures. Li fomentà la voluntat de saber, l'impulsà a exercitar el procés radiant de pensar i sobretot l'animà a traure les pròpies conclusions. Va ser tan bon deïxeble que, contra la seua voluntat, començà a practicar l'alemany de Zuric tot sol i li amagava els avenços que feia.

Es pot dir que la primera independència de Canetti va ser la idiomàtica. Va començar a sentir-se com un "home". Per a Canetti, un extraordinari poliglota, la multiplicitat de llengües mai no va ésser un problema, sinó al contrari, una immensa font de riquesa.

L'adob donava els seus fruits...

El maig del 1921, Matilde li parla del

perill de l'art i de la comoditat en la qual vivia a Zuric. Calia conèixer les dificultats de la gent que ha patit una guerra. Ella es va encarregar del trasllat a Alemanya. Els únics anys completament feliços, els del paradís de Zuric, s'havien acabat. Però gràcies a aquesta decisió de la mare va saber coses noves que no coneixia al paradís. "És cert que jo, com el primer home, no vaig néixer fins que em van expulsar del paradís".

Seixanta anys més tard, el 1981, va obtenir el premi Nobel de literatura. En el discurs d'agraïment parlà de la passió per la literatura, el gust per les tragèdies gregues i els gran autors de la literatura europea que li van saber inculcar els seus pares. Així mateix reivindicà com el seu "territori" l'obra de quatre escriptors: Karl Kraus, que li va ensenyar a escoltar i el vacunà contra la guerra; Franz Kafka, del qual aprengué a transformar-se i desprendre's del poder; Robert Musil, que li mostrà el fet de l'escriptura requereix paciència i una tenacitat inhumana, i Hermann Broch, qui li ensenyà que el poeta ha de ser el gos del seu temps. Tots quatre escrivieren en alemany, la llengua salvada, que la seua mare, perdut l'amor del marit, li ensenyà per amor a Viena, centre aleshores de la cultura europea, i també per amor al fill.

Lluís Vives deia que mai és tard per aprendre, perquè la ignorància és obra del destí, però la negativa a aprendre és un desvergonyiment. Som conscients que "salvar una llengua" és possible. Només cal mirar al nostre voltant. Ho han fet professors italians, mestres gal·lecs, amics castellans, actrius de Canàries, adolescents cubans i xinesos i, sobretot, moltíssims amics valencians als quals els pares els havien parlat en espanyol i ells van decidir estimar i conrear la llengua d'Eiximenis, Vicent Ferrer, Bernat Metge, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig, Isabel de Villena, Roís de Corella i tants d'altres.

Quan el 25 de juliol celebrem el centenari del naixement d'Elias Canetti, l'exemple de mare i fill ens hauria de fer reflexionar sobre com es pot recuperar i salvar una llengua, quan hi ha voluntat, cultura i amor.

Ferran Muñoz

Breus

CARLES FRANCESC

La ciutat de València homenatjarà Ovidi Montllor

Serà el proper 24 de setembre, a València. Amb l'impuls de l'Associació de Cantants i Compositors (ACIC), d'Amics d'Ovidi a la Ciutat de València i la Societat Coral El Micalet, i amb l'adhesió de tantes entitats i persones com s'hi vulguin sumar, arribarà a la ciutat l'espectacle "10 anys de vacances", patrocinat per la Conselleria de Cultura de la Generalitat del Principat de Catalunya i que s'ofereix exclusivament a Alcoi (Casal Jaume I - Centre Ovidi Montllor), Barcelona (ACIC) i València (Societat Coral El Micalet). Hi actuaran, entre d'altres, Pi de la Serra, Roger Mas, Òscar Briz, Remigi Palmero i Bustamante. Més informació i adhesions: 96 185 76 72.

George Orwell, sota vigilància policíaca

"Pel seu estil de vida, sembla que és un escriptor o que té alguna connexió amb la literatura, ja que dedica la major part del temps a escriure". Aquesta brillant deducció forma part d'un dels informes remesos a Scotland Yard per Thomas Pey, cap de policia local encarregat de resseguir les passes per Wigan, localitat propera a Manchester, d'Eric Arthur Blair, al·trament conegut com George Orwell.. L'escriptor elemental, senyor Pey s'hi havia desplaçat l'any 1936 per conèixer les condicions de vida dels obrers i documentar-se de cara al seu llibre *The Road to Wigan Pier* (1937), cosa que els responsables policíacs van trobar sospitosa. I el van fer seguir. Tal com mostra documentació secreta que s'acaba de fer pública a la Gran Bretanya, durant dotze anys.